

[המנקה את הרצפה וכד' ומתיישב עליה בכריעת ברך, אין זו השתחויה ומותר הדבר מן הדין, הגם שהיו מקומות שנמנעו מכך משום מנהגי הגויים (עפ"י דברי חכמים, כמדומה בשם הגר"י קמינצקי)].

ב. בהגדרת 'אבן משכית' נראה מדברי רש"י ורמב"ם, כל אבן שהיא מגוררת ומשמשת כרצפה אסורה [ו'משכית' לשון כיסוי]. ומדברי החינוך ועוד ראשונים נראה שהיא אבן שחוקקים ומציירים עליה צורות, שבני אדם מסתכלים עליה ומשתחווים עליה ודומה שמשתחוה לצורה. יש מן הראשונים שכתבו שיש איסור בעשיית אבן משכית להשתחוות עליה ולבנותה בבית הכנסת וכד', אפילו לא השתחוה (ע' במאירי; יראים סד; כנסת הגדולה או"ח קלא. וע' בכל זה בשבט הלוי ח"ה, קונטרס המצוות נט).

ב. אמר רבי אלעזר: אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו (כשמתחנן על הציבור ובציבור, אבל בינו לבין עצמו מותר. ראשונים עפ"י ירושלמי) אלא אם כן נענה כיהושע בן נון (רש"י: שבטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו). וכן סיפרו על אביי ורבא, שהיו מטים על צדיהם ולא נפלו על פניהם ממש. וכן אמרו (ל'אבעית אימא') שרב לא נהג ליפול על פניו. נהגו עתה שלא ליפול אפים ממש אלא להטות על הצד (או"ח קלא, א).

דף כג

לו. א. כמה קוראים בתורה בראש חדש, בחולו של מועד, ביום טוב, ביום הכפורים ובשבת?

ב. האם אפשר להוסיף על מנין הקרואים?

ג. האם קטן ואשה עולים למנין שבעה?

ד. המפטיר, מהו שיעלה למנין שבעה?

ה. המפטיר, כמה פוסקים הוא צריך לקרוא בבניא?

א. בראש חדש וחול המועד, לפי שיש בהם קרבן מוסף וגם אין בהם ביטול מלאכה לעם – קוראים ארבעה. מוסיף עליהם יום טוב שאסור בעשיית מלאכה – חמשה. יום הכפורים שענוש כרת – ששה. שבת שיש בה איסור סקילה – שבעה. כן סתמה משנתנו, וכתנא דבי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: ביום הכפורים שבעה ובשבת ששה (שבשבת ממהרים לצאת משום עונג שבת, משא"כ ביום הכפורים). [אמרו בגמרא: שלשה חמשה ושבעה כנגד ברכת כהנים (שלש תיבות בפסוק ראשון, חמש בשני ושבע בשלישי), או כנגד שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך (וכנגדם תיקנו אלו, מעין דבר מלכות). ששה שביום הכפורים כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא וששה משמאלו].

ב. בשני וחמשי ובשבת במנחה, וכן בראש חדש וחול המועד, אין פוחתים ממנין הקרואים ואין מוסיפים עליהם. בשבת אין פוחתים אבל מוסיפים. כן סתמה משנתנו, וכתנא דבי רבי ישמעאל. ודלא כתנא אחר הסובר בדעת רבי ישמעאל אין פוחתים ואין מוסיפים.

א. דעת הרבה פוסקים שגם ביום טוב וביום הכפורים מוסיפים כבשבת. ויש חולקים. וכן מנהג אשכנז, שאין מוסיפים מלבד בשמחת תורה.

ב. יש שכתבו שבשני וחמשי כשיש שני חתנים [ואף שני בעלי ברית] בבית הכנסת, אפשר להוסיף על הקרואים כי לגבם הרי זה כיום טוב שמותר להוסיף. ויש חולקים (ע' רמ"א או"ח קלה, א; מג"א וט"ז שם; ערוה"ש שם ד).

ג. יש שכתבו שבזמננו שכל אחד ואחד מברך על התורה, לא נאמר הדין שמוסיפים, וראוי שלא להוסיף אלא במקום הצורך, כגון כשיש חתונה וכד' (ע' תשב"ץ ח"ב ע; מגן אברהם רפב סק"א).
 ד. ספר תורה שלא נבדק כראוי, כתב החתם-סופר (או"ח כד) שאין להוסיף על שבעה הקרובים החייבים מן הדין, מחשש ברכה לבטלה (וכן הורה בשו"ת שבט הלוי ח"ה י, ע"ש).

ג. הכל עולים למנין שבעה, ואפילו קטן ואפילו אשה. אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד ציבור.

א. כתב הר"ן: דוקא עולים להשלים ולא שיהיו כולם קטנים או נשים, שכיון שאינם בני חיוב אינם מוציאים לגמרי. ויש אומרים שלעולם צריך רוב העולים שיהיו אנשים בני חיוב. מן הטעם הזה יש אומרים שאין לקטן להיות מקרא בתורה לעולים, שהרי לא התירו אלא לו עצמו להצטרף לעלות אך לא להוציא את הרבים בכל הקריאה (עפ"י שער הציון רפב סק"ז). ויש סוברים שקטן יכול לקרוא בקול להוציא את הרבים, מלבד בפרשת זכור שיש אומרים שהיא מהתורה (עפ"י פרי מגדים שם בא"א סק"ו ומ"ז סק"ג).

ב. עוד כתב הר"ן: לעיקר הדין שאין מברכים אלא הראשון והאחרון, אין קטן ואשה עולים אלא באמצע, ואולם עתה שכל העולים מברכים, אין חילוק בין ראשון ואחרון לאמצעיים, בכלם עולים. ויש אומרים שעתה שכל העולים מברכים – אין להם לעלות (כן דדד רבנו תם. עתוס' ראש השנה לג. וע"ש שדחו סברא זו). וכן המנהג הרווח אצל האשכנזים, שאין מעלים קטן אלא למפטיר (ע' מגן אברהם רפב סק"ו; משנ"ב שם סק"ב).

ג. כתב הרמב"ם: דוקא קטן היודע לקרות ויודע למי מברכים עולה. ובאור-זרוע כתב שמעלים אף קטן שלא הגיע לחינוך.

ד. יש אומרים שקטן אינו עולה למנין שלש (עפ"י הרי"ד; הרוקח; וכן פסק המגן-אברהם. ואפילו אין שם כהן אחר אלא הוא, נוהגים לקרוא לישראל במקום כהן (עפ"י מג"א ומשנ"ב; שבט הלוי ח"א קטו). וכתב שם שאין חילוק אם מחזיק חומש בידו אם לאו). ולפי דעה זו, הוא הדין כשאין לוי אלא הוא, יעלה הכהן פעמיים ולא יקרא לקטן (עפ"י מנחת יצחק ח"ב מ, כ דלא כספר ברכת הבית). וכתב בשו"ת פנים מאירות (ח"ב נד) שכן המנהג, שקטן אינו עולה למנין שלשה, אך אם כבר עלה אין צריך להעלות אחר במקומו.

ה. כתב מהרי"ל (קסו): קוראים לקטן אף בפרשת המוספים כגון ביום טוב או בראש חודש וקצת לבי מגמגם על פרשת זכור'. (וע' גם שו"ת מהר"ם קי; מרדכי תתט. וכן פסק הרמ"א (רפב, ד), ואף בארבע פרשיות עולה). ויש חולקים וסוברים שאין לקטן לקרוא בפרשיות שהן חובת היום (עפ"י ריב"ש, המנהיג, וע' גם ברא"ש אות ה). וכן הביא בבאור הלכה שם מתשובת פרח שושן להחמיר בארבע פרשיות. וע"ע בספר יד אפרים (וינברגר) יג).

ד. נחלקו רב הונא ורבי ירמיה בר אבא האם מפטיר עולה למנין שבעה אם לאו, כיון שקריאתו אינה אלא משום כבוד התורה.

א. כתב הרי"ף שהלכה כמאן דאמר מפטיר עולה למנין שבעה. וכ"כ רבנו תם, והוסיף שבשבתות ובימים טובים וביום הכפורים שחרית, נוהגים שהמפטיר עולה בנוסף למנין הקוראים, כדי לצאת ידי כל הדעות [והרי מותר להוסיף על הקוראים בימים אלו], משא"כ בתעניות ובמנחה של יום הכפורים [שאי אפשר להוסיף] נוהגים שהמפטיר נחשב ממנין העולים. (ובר"ן משמע שנוקטים לקולא שעולה, משום ספק דרבנן, ע"ש).

אם הפסיקו בקדיש לפני המפטיר – שוב אינו עולה למנין שבעה לכל הדעות (עפ"י רב נטרונאי גאון, הובא ברי"ף).

ב. כתבו התוס' שבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים, ועתה שתקנו לומר קדיש לפני שהמפטיר עולה לתורה [כדי להודיע שאינו מן המנין], נוהגים שהמפטיר אינו קורא דבר חדש אלא חוזר וקורא פסוקים שקרא האחרון. ואף כשמוציאים שני ספרי תורה או שלשה, כתבו התוס' מרבנו אליהו ורבנו משולם 'וכן נוהגין עכשיו בכל צרפת' שהמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים. ושינו את מנהג רש"י ורבנותיו ורבנו תם שהמפטיר קורא דבר חדש. והרשב"א (מובא ברי"ף) כתב שבשבת ראש חדש וכד', קורא המפטיר דבר חדש ואינו חוזר על קריאת הקודם לו, ואף על פי שמפסיק בקדיש לפני המפטיר. וכן המנהג.

ה. המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקים, כנגד שבעה שקראו בתורה. ואם נגמר הענין בפחות מכ"א פסוקים, אינו צריך.

במה דברים אמורים במקום שאין תורגמן, אבל במקום שיש תורגמן – פוסק אף בפחות מכ"א פסוקים (מפני טורח הציבור), וכמו שמסרו מרבי יוחנן (ברי"ף: רב נחמן) שהיה מפסיק את הקורא לאחר עשרה פסוקים.

א. משמע ברי"ף ועוד, שגם כשיש מתורגמין לא יפחתו מעשרה פסוקים.

ב. ביום טוב שקוראים בתורה חמשה, די בחמשה עשר פסוקים בהפטרה (ע' בשו"ת מהר"ם פאדוה עח; רמ"א או"ח רפד, א).

לז. אלו דברים אינם נאמרים בפחות מעשרה אנשים מישראל?

אין פורסים על שמע (= אמירת קדיש ו'ברכו' וברכה ראשונה של קריאת שמע [שיש בה קדושה] – אם אחרו ובאו לביהכ"נ ולא שמעו קדיש וקדושה) ואין עוברים לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קוראים בתורה ואין מפטירים בנביא ואין עושים מעמד ומושב (= כשנושאים את המת לקוברו, היו יושבים כמה פעמים לבכות את המת או להספידו) ואין אומרים ברכת אבלים (במעמדות שעשו ברחבה אבל לא בברכת המזון. תוס') ותנחומי אבלים (כשתחזרים מן הקבר ומנחמים את האבל בשורה) וברכת חתנים, ואין מזמנים בשם בפחות מעשרה. (דרשו בגמרא בגזרה שזה שכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. ונקדשתי בתוך בני ישראל – הברדלו מתוך העדה). ובמעמד ומושב שאומר 'עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו', פחות מעשרה לאו אורח ארעא (להטריה שליח לכך ולקרותם יקרים, שאם כן מה הנחת למרוכבים), וכן בברכת הזימון, לאו אורח ארעא לזמן בשם בפחות מעשרה).

א. יש שנקטו שדין זה, שדבר שבקדושה אינו אלא בעשרה – מדאורייתא הוא (ע' בספרים המובאים במגדים חדשים ברכות כא). וכן נקט בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב צח). והורה על פי זה שאין לקיים מנין תפלה לילדים כשאין שם עשרה גדולים. (לא הבנתי לפי דעה זו כיצד הקלו (בברכות מז:)) לעשות סניף בקטן ובעבד לעשרה. וגם הר"ן כתב שאין זה אלא אסמכתא בעלמא [הובא בכסף משנה (תפלה ה, ח), וכן הוא בפרי מגדים (נה א"א ססק"ד)]. וצ"ע שבאגרות משה עצמו במקום אחר (או"ח ח"ב יח) נקט כן לעיקר]. ואם כן היה מקום להקל במנין של ילדים קטנים. מה גם שלדברי התוס' בפסחים (פח. ד"ה שה) יש להתיר ספיית איסור דאורייתא לקטן במקום חינוך מצוה [וע' גם במגן אברהם שמג סק"ג תקנא סקל"א; שו"ת רעק"א טו; פרי יצחק ח"א סוס"י יא וח"ב יג; יביע אומר ח"ב יג]. וצ"ע).

ב. התחילו בעשרה ויצאו מקצתן – גומרים הענין. ועל היוצאים נאמר ועובי ה' יכלון (ירושלמי, מובא בפוסקים).

אם יודע שיצטרך לצאת באמצע ויפחתו מעשרה – בשו"ת רב פעלים (ח"א ה) הוכיח מדברי הירושלמי שאין להתחיל. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד ז) כתב אודות אדם שמבקשים ממנו להצטרף למנין וחושש שיצטרך לצאת באמצע כשיקראוהו – מצוה עליו להשלים למנין, ואם יצטרך אחר כך לצאת באמצע בצורך גדול כהפסד ממון – יצא. וקרוב לשמוע שבאופן זה גם מעיקר הדין אינו בכלל איסור 'עובי ה'.

ג. נחלקו הדעות האם פורסים על שמע עבור מעט אנשים שלא שמעו [כשיש עשרה עם אותם שכבר שמעו]; יש אומרים שבשבעה שלא שמעו די, ויש אומרים אף בששה די, ויש אומרים בחמשה או בשלשה, ובשם רש"י אמרו תלמידיו שאפילו בשביל אחד שלא שמע פורסים על שמע, ואפילו אותו ששמע כבר יכול להוציא את מי שלא שמע. (עפ"י תוס'. וכן מובא בשו"ע או"ח סט, כדעה אחרונה). ולענין קריאת התורה אין לקרוא אלא אם כולם או עכ"פ רובם מחוייבים (עפ"י משנ"ב ובאה"ל).

שומת קרקעות של הקדש כשבאים לפדותן – בתשעה אנשים וכהן (עשרה כהנים כתובים בפרשה, ודרשו במיעוט אחר מיעוט לרבות תשעה ישראלים ודי בכהן אחד). ואדם כיוצא בהם, כגון שאמר 'דמי עלי' – ששמין אותו כעבד (ועבד הוקש לקרקעות בכתוב).

דף כד

לח. א. הקורא בתורה ובנביא – כמה פוסקים הוא קורא בבת אחת למתורגמן?

ב. האם מדלגים בקריאת התורה ובנביא?

ג. המפטיר בנביא – מדוע הוא פורס על שמע ועובר לפני התיבה?

ד. מה דינם של קטן, פוחח וסומא לענין פריסת שמע, לעבור לפני התיבה, לקרוא בתורה ולישא כפיו?

ה. כהן שיש מומים בגופו או שידייו צבועות וכד' – האם נושא כפיו?

א. הקורא בתורה לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. ובנביא – שלשה (שלא אכפת לנו אם יטעה, כי אין יוצאת משם הוראה). היו שלשתן שלש פרשיות – קורא אחד אחד.

א. התוס' כתבו שעכשיו נוהגים אף בנביא כשמתרגמים, לתרגם פסוק פסוק שלא יבא לטעות,

מלבד בתחילת ההפטרה, מקרים למתורגמן שלשה פסוקים להודיע שכך הוא עיקר הדין.

ב. אמרו בתוספתא (מובא בר"ף) רבי יהודה אומר: המתרגם פסוק אחד כצורתו – הרי זה בדאי, והמוסיף – הרי זה מגדף. פירוש, ויראו את אלקי ישראל; אם יתרגמו כצורתו בדאי הוא, כי לא יראני האדם וחי, ואם יוסיף 'וחזו ית מלאכי א'דה'... – הרי משה כבוד עבד לכבוד רבו, אלא יתרגמו כפי שתרגם אונקלוס 'וחזו יקר אלהא דישראל'. ר"ן.

ג. הראשונים הוכיחו שכבר בזמן הגמרא היו מקומות שלא נהגו לתרגם, וכתבו שעל כך אנו סומכים היום שאיננו מתרגמים [ובתוס' מבואר שהפטרות מסוימות נהגו לתרגם]. ועוד, לפי שאיננו בקיאים בלשון ארמי ועל כן איננו מועיל לנו לפירוש, ולתרגם בלשון אחרת לא שמענו, כי שונה לשון ארמי שנתקן ברוח הקדש (ערא"ש). ובקהילות התימנים נוהגים עד היום לתרגם.